

Határok, határmentiség a Kárpát-medencében. (Budapest, 2014. szeptember 18.)

Acta Ethnologica Danubiana 16. Az Etnológiai Központ Évkönyve 2014. Fórum
Kisebbségkutató Intézet. Komárom – Somorja. 233-234.

SZERZŐI KÉZIRAT

Egy több éve zajló, s lassan kifutó kutatóprogram – Hármass határok, OTKA Nk 84283 – rendezvényeként került sor a fenti címen egy tudományos konferenciára, 2014. szeptember 18-án az MTA BTK Néprajztudományi Intézetében. A rendezvény célja, hogy a kutatás részeredményei összevethetőek legyenek más, hasonló kutatásokkal melyeknek témája szintén a határmentiség vizsgálata volt.

Balogh Balázs intézetigazgató köszöntője után elsőként Mészáros Csaba tartott előadást, Határélmények a hármass határok térségében címmel.

Lajos Veronika Globális vándorlás – nyomkövetés – határ- esetek című előadásában a kutatás módszertani kérdéseire kitérve – nem kis vitát kiváltva –, voltaképpen a minőségi és mennyiségi gyűjtés problematikájának angolszász értelmezését vetette fel.

Ilyés Zoltán előadása Az egykori határ szerepe Gyimesbükk turisztikai desztinációvá válásában címmel hangzott el. A bemutatott kutatási eredmény egy valaha volt határterület újraértelmezésének és szimbolikus birtokbavételének gyakorlatát tártat fel a nemzeti turizmus és a politikai turizmus aspektusait kiemelve.

Marinka Melinda egy határ menti térség, Szatmár etnikai térmozaikját elemezte „Brücke” – a szatmári svábok identitásformálásának határon átívelő jelenségei címmel tartott előadásában. A 20. századi változásokat végig kísérve, a térségben élő svábok identitást megtartó technikáit vette górcső alá. A folyamatban arról is szót ejtett, hogy a kivándorlás után milyen kapcsolatokat őriznek egymással és a szülőfölddel, miként térnek vissza egyesek, ha csak hosszabb-rövidebb időszakra is a faluba, amelyből ők vagy felmenőik elszármaztak.

Lovas Kiss Antal Migráns élethelyzetek a transznacionális térben című előadása voltaképpen egy igen kis határmenti régióban, Berettyóújfalun, Biharkeresztes, Nagyvárad térségében vizsgálta a forgalmi folyosó melletti települések lakosságának helyzetkihasználását, az ott zajló migráció irányát, annak gazdasági alapját.

Gráfik Imre a hármass határok köré szerveződő régiók kialakulási lehetőségének társadalmi-gazdasági elemeit vizsgálta „Hármasshatár” – egy lehetséges újonnan alakuló nemzetközi kistérség címmel tartott előadásában. A gazdasági együttműködés mellett a nyelvi-kulturális összetartozás kérdését is hangsúlyozta, ami szerinte fontos eleme kell legyen az újonnan alakuló térségi együttműködésnek.

Klamár Zoltán előadásában az egyén szerepét elemezte az identitás közösségi szintű megőrzésének szempontjából is fontos, kulturális és gazdasági kapcsolatok határon átívelő szálainak mozgatózásában. Szerb-magyar példái többségi és kisebbségi léthelyzetben élők ez irányú gyakorlatát mutatta be.

Szabó Árpád Tőhötöm politikai és etnikai határok dél-erdélyi emlékezetét kutatva azokat a példákat tárta fel, melyek a határhelyzetből adódóan az ott élők mindennapi életében jelentős változást okoztak a 20. század '40-es éveiben, illetve a fakuló etnikai térmozaik következtében napjainkra átalakuló települési népesedési struktúrák generálta változások hatásait elemezte.

Mód László Határemlékezetek címmel a szlovén-magyar határszakaszon történt változásokat vette számba az EU-hoz és a schengeni övezethez történt csatlakozás tükrében. Kutatásaiból egy politikai-kulturális kapcsolatháló rajzolódott ki, nagyon gyenge gazdasági háttérrel. Bednárík János A határ nyugati oldala. A jennersdorfi járásban végzett terepmunka

tapasztalatai címmel tartott előadásában Szentgotthárd térségéhez kapcsolódó osztrák terület kapcsolathálóját mutatta be. Mint tudjuk, itt esik egybe a leginkább a nyelv- és államhatár. A vizsgált osztrák területen a helybeli lakossági kapcsolatok főként az ország belseje felé mutatnak, s a korábbi magyar munkavállalók mellett több példa erejéig megjelentek a magyar vállalkozók is. Az előadó a határon átívelő kapcsolatok mind inkább háttérbe szorulását a „vasfüggöny” megszűnése varázsának megkopásával magyarázza.

Borbély Sándor Alternatív gazdasági tevékenységformák (csencselés, feketemunka) az ukrán-magyar határvidéken című előadásában a magatartásforma eredőit vizsgálva arra a megállapításra jutott, hogy az „ügyeskedés” még a szocializmusból, a kolhozokban az állami elvárásokkal szemben kialakított, azokat kijátszó gyakorlatból ered. Példái azt mutatták, hogy miként helyezték a lokalitás vezetői a kisközösség érdekeit az országos elé. Majd arról beszélt, hogy ez a gyakorlat hogyan került át a csempészek körébe.

Papp Árpád Ásó, kapa vendégmunka – vajdasági kubikusok a szerb-magyar határ mentén című előadásában a 20. század végén magyarországi vendégmunkán, ásatásokon dolgozó, főként Tisza menti kubikosok munkavállalási technikáit s a köré szerveződő kapcsolathálót tekintette át.

Szilágyi Levente előadásában a határon átívelő kapcsolattartásban a rokonság szerepét vizsgálta. Arra keresve a választ, hogy a jól őrzött román-magyar-ukrán határszakaszon miként áramlottak az információk. Hogyan szereztek tudomást egymás hogylétéről, a közösségekben zajló eseményekről akkor, amikor a telefonálás és levélváltás a biztonsági szolgálatok által árgus szemekkel figyelt tevékenység volt.

Bemutatásra került a Barabás Jenő megálmodta és részben irányította délnyugat-dunántúli kérdőíves kutatásból létrehozott néprajzi adatbázis is.

A nap zárásaként pedig a szerb-magyar határszakaszon járt sínbusz, az utazóközönség által „Ezüstnyíl” névre keresztelt és háborús jóvátételként kapott, 1938-ban a németek által gyártott vonattípuson zajlott Kultúrcsempész Sínbusz Fesztivál bemutatójára került sor, melyet Karin Pelte azonos témájú dokumentumfilmjének bemutatója előzött meg.